

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Матеріали
I Всеукраїнської наукової інтернет-конференції

«Наша Місія – Світ Рівних Прав і Рівних Можливостей»

21 лютого 2019 р.
м. Переяслав-Хмельницький

**«Наша Місія –
Світ Рівних Прав
і Рівних Можливостей»**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКА МІСЬКА РАДА

**ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»**

ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

**ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПАДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПАДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
(ЯСЛА-САДОК) КОМБІНОВАНОГО ТИПУ № 10 «ЛЮБАВОНЬКА»»
ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

**ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД №70 ДЕПАРТАМЕНТУ
ОСВІТИ ЖИТОМИРСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

УКРАЇНСЬКА СПІЛКА ПСИХОТЕРАПЕВТІВ

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АРТ-ПСИХОЛОГІВ
І АРТ-ТЕРАПЕВТІВ**

**УДК 159.9:[37.091.12: 005. 745
А 43**

Рецензенти:

В. В. Волошина, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ю. М. Кашпур, кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Відповідальні редактори:

В. А. Вінс, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти і практичної психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Т. М. Кузьменко, викладач кафедри менеджменту освіти і практичної психології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

І. М. Зозуля, аспірант кафедри психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 6 від 28.02.2019 року)

Практична психологія в інклюзивному середовищі: Матеріали I Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 21 лютого 2019 року) / За заг. ред. В. А. Вінс, Т. М. Кузьменко, І. М. Зозуля – Переяслав-Хмельницький: Видавець Я. М. Домбровська., 2019. – 248 с.

У матеріалах наукової інтернет-конференції «Практична психологія в інклюзивному середовищі» окреслено найбільш актуальні питання психолого-педагогічних аспектів впровадження інклюзії у суспільний простір. Презентовано актуальні дослідження провідних науковців і практиків, а також молодих дослідників-студентів щодо навчально-методичних та соціально-психологічних аспектів впровадження інклюзивного навчання; сучасних технологій навчання та підтримки дітей з особливими освітніми потребами; особливостей системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та їх сімей; функцій і завдань менеджменту інклюзивного середовища в освіті; підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти до впровадження інклюзивної освіти; європейського досвіду упровадження інтегрованого навчання та перспективи його використання в Новій українській школі. Матеріали учасників конференції адресуються тим, хто здійснює імплементацію концепції інклюзивної освіти, фахівцям психолого-педагогічної, соціальної галузей, студентам, аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом впровадження інклюзії.

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
© Кафедра менеджменту освіти і практичної психології

3. Підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання. *Вісник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти* / упоряд: І. В. Юхимець, Л. О. Савчук. Рівне: РОІППО, 2012. Вип. 3. 20-46с.

4. Акімова О. М. Основні аспекти інклюзивної освіти у підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. 35. С. 12-112.

5. Бовкуш К. П. Готовність педагога до інклюзивної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2015. №4 (48). С. 3-9.

УДК 378.016:61]:37.091.12:159-051

Лілія Руденко,
професор, завідувачка кафедрою спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова

Зоя Лісова,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини

Віра Чорненька,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕДИЧНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГІВ (СПЕЦІАЛЬНИХ, КЛІНІЧНИХ) ДЛЯ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах при впровадженні інклюзивної освіти зростає потреба в адаптованій до цих умов підготовці майбутніх фахівців-педагогів та психологів спеціальних/медичних. Перелік медичних предметів, спрямованих на надання уяви про патологічні стани у дітей, саме націлений на ефективну фахову підготовку спеціалістів з психології спеціальної/медичної в вищих учбових закладах педагогічного профілю.

Ключові слова: *психологія спеціальна, клінічна, підготовка кадрів, анатомія, фізіологія та патологія нервової системи.*

У процесі впровадження інклюзивної освіти в Україні велике значення має удосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів з метою адаптувати їх до роботи в нових умовах. Але, далеко не всі діти, які мають порушення розвитку з вираженою клінічною симптоматикою, зможуть навчатись у звичайних школах. Тому підготовка фахівців, робота яких буде полягати саме в адаптуванні таких дітей у суспільство та їх навчання в спеціальних закладах, залишається актуальною і в наш час. Для успішного виконання поставлених перед такими фахівцями задач необхідні відповідні знання щодо тієї патології, яка спостерігається у даної, конкретної дитини. У педагогічних закладах вищої освіти в програму навчання включені дисципліни, де викладаються основи

анатомії, фізіології, педіатрії без наголосу на патологічні зміни в організмі дитини, а також предмет «Основи медичних знань», де акцент робиться на невідкладні соматичні стани та правила надання домедичної допомоги, тобто обсяг тих знань, які необхідні кожній досвідченій людині. Але для роботи з дітьми, які мають певні соматичні, психічні або психосоматичні захворювання, цього недостатньо. Тому на факультетах дефектологічного напрямку і надається така увага вивченню ряду додаткових медичних предметів, що потрібні корекційним педагогам і психологам в їх роботі з дітьми з порушеннями розвитку або захворюваннями.

На факультеті спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова готують майбутніх педагогів-дефектологів різної спеціалізації. При підготовці спеціальних/клінічних психологів, які мають увійти в інклюзивне середовище, а також надавати психологічну допомогу дітям у спеціальних закладах, необхідність надання їм поширеної спеціальної освіти медичного профілю незаперечна. Для цього розроблені програми з базових медичних дисциплін з урахуванням провідного профілю патології дітей, які навчаються у спеціальних закладах, з таких предметів, як «Анатомія, фізіологія та патологія дітей з основами генетики», «Фізіологія та патологія вищої нервової діяльності та сенсорних систем», «Невропатологія», «Психопатологія та клінічні основи інтелектуальних порушень».

В курс «Анатомія, фізіологія та патологія дітей з основами генетики» включені лекційні, практичні та лабораторні заняття, що включають матеріал стосовно анатомічних, фізіологічних особливостей різних структурно-функціональних систем, в тому числі і їх патологічні порушення на різних рівнях організації. Особлива увага приділяється створенню у студентів уяви про діяльність нервової системи в нормі та при патології. Остання і стає базовим компонентом для засвоєння інших медичних дисциплін, необхідних для майбутніх фахівців інклюзивної і спеціальної освіти. При детальному вивченні нервової системи в нормі дає майбутнім клінічним і спеціальним психологам можливість повніше засвоїти інформацію про патологічні зміни у нервовій системі, розвиток патологічних станів у дітей різного генезу. При викладанні основ генетики, крім загальних закономірностей, основна увага приділяється саме генетичній патології, їх виникненню та клінічним особливостям. Саме розгляд даних про спадковий апарат людини, умови його формування, причини та механізми ураження формують у студентів уяву про виникнення генетичних дефектів, з детальним аналізом особливостей спадкових захворювань [6]. Саме діти з генетичними захворюваннями потребують особливої уваги педагогів в умовах інклюзивної освіти, враховуючи можливі порушення у таких дітей інтелекту.

Курс «Фізіологія та патологія вищої нервової діяльності та сенсорних систем» націлений на формування у студентів – майбутніх психологів компетентності щодо функціональної організації вищої нервової діяльності та сенсорних систем в нормі та при патології. В рамках дисципліни студентами засвоюється матеріал стосовно функціональних рівнів нервової системи, їх

значення для цілісного сумісного виконання нервових функцій, а також уявлення про особливості та роль сенсорних систем в організації вищої нервової діяльності як найвищої форми фізіологічної інтеграції в умовах норми і патології [1; 3; 4]. Приділяється увага і висвітленню ролі функціональних систем у вищій нервовій діяльності людини та компенсації її порушень.

Наведені вище дисципліни слугують базою для подальшого вивчення суто медичних дисциплін, пов'язаних з різноманітною патологією нервової системи. Звичайно, характер подання медичних знань у педагогічному вузі значно відрізняється від такого у медичних закладах. Але, головним залишається те, що майбутні психологи повинні орієнтуватися в інформації стосовно причин, формування та особливостей перебігу різних неврологічних та психічних процесів без акцентів на суто медичні складові, тобто медикаментозного лікування. Саме вміння оцінити тяжкість патологічного процесу, прогноз на майбутнє, можливості корекції та реабілітації – ось вимоги до формування подання предмету та контролю за засвоєнням матеріалу студентами.

Розглядаючи питання про програму для викладання курсу «Невропатологія», слід зазначити, що матеріал подається у такій послідовності: основні анатомо-функціональні особливості нервової системи як базис для розвитку різних патологічних станів і захворювань, топічна діагностика основних порушень нервової системи і, нарешті, характеристика найбільш поширених захворювань нервової системи, з якими може мати справу спеціальний/клінічний психолог.

Якщо перший розділ предмету є повторенням раніше пройдених дисциплін, але під іншим кутом, то питання топічної діагностики і характеристика основних неврологічних порушень є дуже важливою складовою предмету. Вона слугує базою для подальшого розгляду захворювань нервової системи, оскільки пов'язує певний симптом з локалізацією вогнища ураження. Знання цих особливостей полегшує розуміння етіології, патогенезу та клінічної картини будь-якого захворювання, при якому задіяна нервова система. В курсі розглядаються такі захворювання, як дитячий церебральний параліч, епілепсія, гідроцефалія, синдром Арнольда Кіарі, пухлини головного і спинного мозку, запальні захворювання периферичної та центральної нервової системи, в тому числі енцефаліти, менінгіти, поліомієліт, ряд спадкових захворювань нервової системи. Велике значення приділяється вивченню черепно-мозкової травми, її видам і особливостям перебігу у дітей. Вивчення остаточних явищ після перенесеної черепно-мозкової травми важливо для вироблення корекційних та реабілітаційних програм для хворих, в яких, крім лікарів, приймає участь і психолог. Саме формування уяви про характер і локалізацію порушень і дає можливість оцінити стан хворої дитини, прогноз, можливість корекції та успішної їх реабілітації. В основу типової та робочої програми з предмету включені базові і сучасні підходи до проблеми, відповідна термінологія та трактовка розвитку патологічних станів відповідно до досягнень сучасної доказової медицини [2; 7].

Створення уяви у майбутніх психологів, що повинні увійти в інклюзивне середовище, щодо психічних розладів, порушень інтелекту є дуже важливим та необхідним. Саме ці питання розглядаються в курсі «Психопатологія та клінічні основи інтелектуальних порушень». Саме цей предмет передбачає засвоєння студентами понять про психологічне здоров'я, психічні синдроми та захворювання, їх походження, симптоматику основних психологічних розладів, психогенії, психопатії, екзогенні та ендогенні психози. Ці питання включені в типову та робочу навчальні програми, на лекційних, практичних та лабораторних заняттях розглядаються питання етіології, патогенезу розвитку розумової відсталості у дитини. Також розглядаються особливості клінічних форм олігофренії, яка може бути спричинена як спадковими факторами, так в наслідок набутих порушень онтогенезу. Увага приділяється різним видам інтелектуальних порушень, типовим та атиповим, які розвиваються внаслідок цілого ряду психоневрологічних захворювань, вивченню клінічних форм затримки психічного розвитку конституційного, соматогенного, психогенного, церебрального походження, дизонтогенетичних, енцефалопатичних та атипових форм. Даний курс також включає матеріал стосовно психічних особливостей формування інтелектуального дефекту у дітей, хворих на дитячий церебральний параліч, дитячу епілепсію, з синдромом раннього дитячого аутизму. Формується компетентність студентів щодо обстеження дітей в різні вікові періоди з метою виявлення у них психічних порушень, адекватності реабілітаційних заходів залежно від форм патологічного процесу, а також щодо принципів лікувально-педагогічних заходів з урахуванням вираженості інтелектуального дефекту [5; 8; 9; 10]. Саме узгодженість даного предмету з курсом невропатології дає можливість всебічно освітити особливості захворювань, включених в програму, комплексно оцінити стан хворої дитини, напрямки лікування та корекції її стану, прогностичні та реабілітаційні можливості.

З метою кращого засвоєння зазначених вище наведених дисциплін співробітники кафедри видають методичні посібники, збірки тестових завдань, проводять студентські конференції з актуальних питань спеціальної та клінічної психології. З метою визначення рівню засвоєння матеріалу проводяться тестовий контроль знань, розв'язування ситуаційних задач, підготовка доповідей та рефератів з подальшим їх обговоренням. При проходженні виробничої практики є можливість також оцінити ступінь компетентності студентів в процесі діагностики та корекції патологічних змін в організмі дитини. В основу навчальних програм з даних предметів закладені сучасні досягнення медичної науки з наукових джерел, основні з яких наведених у переліку літератури. Автори вважають, що саме такий комплексний підхід та послідовний процес, спрямований на успішне засвоєння базових компетенцій, є необхідною складовою у підготовці майбутніх психологічних кадрів та забезпечує фундамент для подальшого успішного вивчення фахових дисциплін.

Література

1. Визель Т. Г. Основы нейропсихологии. Москва: АСТ-Транзит книга, 2006, 283с.
2. Вінчук С. М., Дубенко Є. Г. Нервові хвороби. Київ, 2001, 397с.
3. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. Москва: Изд-во МГУ, 1973, 192с.
4. Мозг, познание, разум: введение в когнитивныенеуронауки. В 2 ч., Ч.1 (под ред. Б. Баарса, Н. Гейдж). БИНОМ. Лаборатория знаний, 2014, 552с.
5. Неприєнко О. К. Психіатрія. Київ, 2001. 168 с.
6. Пішак В. П., Моцишен Т. Ф. Основы медичної генетики. Чернівці, 2000. 394 с.
7. Ромоданов А. П., Мосийчук Н. М., Холопченко Э. И. Атлас топической диагностики заболеваний нервной системы. Киев: Вища школа, 1979, 215 с.
8. Руденко Л. М. Розумова відсталість як педагогічна проблема: навч. посібник. Київ: ДІА. 2007. 174 с.
9. Саарма Ю. М. Психиатрическая симптоматология. Тарту, 1980. 94 с.
10. Семаго Н. Я. Чиркова О. Ю. Типология отклоняющегося развития: недостаточное развитие. Москва, 2011, 288с.